

І. Й. Магновський

ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ОСОБЛИВОЇ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА

Переосмислення теоретичних засад правозастосування як державно-владної реалізації правових приписів, своєчасність та активність котрих якісно позначається та впливає на формування і розвиток інституцій громадянського суспільства, потребує особливої уваги на сучасному етапі державотворення у складні часи політико-правових перипетій, які переживає нині Україна.

Як бачимо, необхідність цього дослідження викликана сьогоденням, що засвідчує про наукову та практичну значущість, актуальність і перспективність такої тематики.

Значний внесок у вивчення питань, пов'язаних із правозастосуванням в Україні, зробили такі вчені, як: С.В. Бобровник, С.Д. Гусарев, В.В. Дудченко, Л.М. Кельман, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, В.В. Лемак, С.Л. Лисенков, В.П. Нагребельний, Н.М. Оніщенко, А.М. Перепелюк, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Т.І. Тарахонич, О.В. Фатхутдінова, Ю.С. Шемшученко та ін.

Розумінню специфіки застосування права, як підмічає Л.О. Макаренко, сприяє аналіз основних підходів або юридичних підстав виникнення діяльності з владної реалізації правових приписів. Застосування права викликано певним комплексом об'єктивних і суб'єктивних обставин. В одних випадках суб'єкти зацікавлені в правозастосовчій діяльності і свідомо створюють умови для її виникнення. За інших обставин правозастосовна діяльність може мати місце всупереч бажанням окремих зацікавлених осіб [1, с. 154].

Загалом, як наголошують дослідники, правозастосування переважно розглядається саме як форма реалізації права. Так, під застосуванням правових норм розуміють спрямовану на реалізацію норм права і здійснювану у спеціально встановлених формах державно-владну діяльність органів держави або місцевого самоврядування щодо прийняття індивідуально-конкретних правових приписів з метою вирішення конкретної справи [2, с. 179].

Застосування права має місце там, констатують науковці, де є владне рішення компетентного органу з приводу конкретної життєвої ситуації. Владність рішення означає певне відношення між суб'єктами права, у якому присутні управління вчинками людей та інших суб'єктів права в імпе-

ративній формі, що завжди передбачає: 1) односторонність волевиявлення органу, наділеного владними повноваженнями, хоча у низці випадків ініціатором видання акта застосування виступає не сам цей орган; 2) категоричність передбаченого цим актом веління; 3) обов'язковість владних рішень для виконавців, підкорення їх волі; 4) забезпеченість і охорона таких рішень примусовою силою держави [3, с. 18].

І.Я. Дюрягін розглядає відмінну ознаку застосування права як правореалізаційну діяльність, відповідно до якої здійснюється державне управління у соціально-правовому середовищі. Він відзначає, що застосування права поряд із правотворчістю і плануванням являє собою один зі способів державно-правового впливу на суспільні відносини, їх регулювання [4, с. 48].

І.П. Левченко з цього приводу зазначає, що, виступаючи як організаційно-правовий метод і засіб державного забезпечення урегульованості та порядку у суспільних відносинах, владна діяльність державних органів та їх посадових осіб засновується на використанні наданих їм повноважень, виконанні покладених на них обов'язків і дотриманні встановлених у законі заборон. Однак механізми взаємозв'язку і взаємодії застосування права з указаними формами та способами його реалізації з'ясовано не повно [5, с. 5].

О.І. Донченко визначає правозастосування як одну із форм реалізації права, яка має державно-владний організуючий характер компетентних державних органів та уповноважених державою осіб і спрямована на зміну, припинення або виникнення правових відносин шляхом видання індивідуальних актів застосування правових норм у певних формах, а також на конкретизацію правового регулювання та охорону суспільних відносин. Застосування правових норм має управлінські, соціально-політичні функції, а також виконує профілактичні та виховні завдання. Зміст правозастосовчої діяльності можна розглядати з позицій інтелектуально-вольових характеристик, як-от: пізнання, відображення, аналіз, синтез, правове мислення, конструктивні функції і т.д. [6, с. 42].

О.Ф. Скакун, згрупувавши всі випадки застосування норм права, дійшла висновку про те, що правозастосування полягає у: наділенні одних учасників правовідносин суб'єктивними правами і покладанні на інших суб'єктивних юридичних обов'язків; вирішенні спору про право – про наявність чи міру суб'єктивних юридичних прав і суб'єктивних юридичних обов'язків; визначенні міри юридичної відповідальності правопорушника [7, с. 423].

Фахівці стверджують, що реалізація права має величезне значення. По-перше, шляхом правореалізації здійснюються суб'єктивні права і обов'язки, без яких учасники самостійно не зможуть втілити правові норми у життя. По-друге, норми права визначають специфіку правовідносин, відповідно до якої визначається поведінка учасників правовідносин. По-третє, реалізація права необхідна також у разі виникнення спору між учасниками правовідносин. Тоді у правозастосовчий процес включаються спеціальні державні органи, що наділені повноваженнями вирішувати конфлікт між учасниками правовідносин. Так, у разі вчинення правопорушення реалізація норм права здійснюється компетентними органами від імені держави. По-четверте, реалізація норм права виникає за необхідності здійснення контролю з боку держави в особі його спеціальних органів

за законністю і доцільністю дій їх учасників або коли вимагається офіційне підтвердження наявності або відсутності конкретних фактів, спеціальне оформлення їх юридичної значимості (наприклад, нотаріальне посвідчення заповіту) [8, с. 114]. По-п'яте, актуальність реалізації конституційних норм зумовлюється вищою юридичною силою Конституції. Відповідно до статті 8 Конституції України «закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції є нормами прямої дії». Пряма дія закону означає дію закону незалежно від наявності нормативних актів, що конкретизують чи доповнюють його [9].

В.С. Нерсисянц указує на завдання суб'єктів правозастосування, серед яких – співдіяти, примусити до реалізації правових норм, покласти відповідальність [10, с. 425].

Б.В. Малишев підкреслює, що оскільки застосування права є багатоаспектною практичною діяльністю, то не слід її обмежувати лише прийняттям рішень, адже останнє є тільки її кінцевим результатом, а правозастосування – це безпосередньо процес реалізації прав та обов'язків, це канали і чинники, через які право впливає на поведінку людей. Як наслідок, правозастосування є необхідним коли: без нього неможливе виникнення прав та обов'язків учасників правовідносин; права та обов'язки, які виникли в учасників правовідносин, не можуть бути реалізовані без владного втручання держави [11, с. 24].

Л.О. Макаренко виокремлює такі особливості правозастосування, які вказують на його специфіку і досить чітко відмежовують від інших форм правореалізації, а саме: правозастосування здійснюється від імені держави спеціальними органами, тобто, як і правотворчість, є прерогативою державно-владної діяльності; сутністю правозастосування є не лише регулювання певного виду відносин, а й призначення покарання, що накладає відбиток і на дію правових приписів; правозастосування надає можливість забезпечити дію правових приписів у тих випадках, коли інші форми реалізації права є неможливими; правозастосування є однією із суттєвих гарантій забезпечення та охорони дії правових приписів як засобу владно-регулятивного впливу держави на суспільство [12, с. 147].

Практична спрямованість теорії правозастосування природно зумовлюється її безпосередньо прикладним характером, – зазначає П.М. Рабінович, – адже майже всі службові обов'язки професійних юристів зосереджуються на застосуванні юридичних норм або на їх забезпеченні. Тому як для майбутніх юристів, так і для осіб, що вже працюють у цій сфері, ці питання набувають, мабуть, найбільш практичного значення [13, с. 132].

Свою чергою В.О. Котюк звертає свою увагу на механізм застосування правових норм, який включає у себе діючу систему права і законодавства; правові принципи, котрі відповідають соціальному призначенню правової держави і громадянського суспільства; систему суб'єктів правозастосувальної діяльності, їх професійну правосвідомість і правову культуру, які виступають від імені держави або уповноважені державною владою; стадії процесу застосування правових норм; індивідуально-правові акти з реалізації та конкретизації правового регулювання суспільних відносин, що

спрямовані на охорону соціальних цінностей і законних прав суб'єктів суспільних відносин [14, с. 148].

Отже, як констатує А.М. Перепелюк, механізм правозастосування починає діяти за наявності юридичного факту, правомочності та об'єкта правового впливу. Тільки за таких умов цей механізм починає взаємодіяти з фізичними та юридичними особами, виникає система взаємозв'язків, відносин, реалізація правових норм та методів, які опосередковують правозастосування. Сам механізм набуває якісно нового стану. Його функціональними завданнями є, по-перше, забезпечення суб'єктів суспільних відносин можливістю набувати права та обов'язки; по-друге, дослідження умов (подій, фактів, передбачених гіпотезою правової норми), тобто юридичних фактів. По-третє, з появою таких умов виникає взаємозв'язок між суб'єктами права – правовідносини. По-четверте, всі названі завдання постають для досягнення головної мети – вирішення конфліктної життєвої ситуації, розгляд юридичної справи, наслідком якої є обґрунтоване індивідуальне рішення. Поєднання у механізмі правозастосування статичних та динамічних якостей, зокрема, його сприяння стабільності, з одного боку, а з іншого – розвитку важливих для суспільства відносин та моделей поведінки, зумовлює можливість аналізу цієї категорії у статичній та динамічній. Статичний підхід акцентує увагу на нормативній базі застосування права, а також на структурі та організації установ, що здійснюють застосування правових норм. Динамічний – дає можливість досліджувати зв'язки, відносини, процес функціонування в межах такого механізму. Як наслідок, можливо виокремити три основні блоки механізму застосування норм права: нормативно-правовий, інституційний та процесуально-правовий [15, с. 88].

Ю.О. Тихомиров виокремлює особливий цикл правозастосування як фазу зворотного зв'язку – від суспільства до правосвідомості та нормативної моделі. Запропоноване бачення правозастосування відрізняється комплексним розумінням права як багатоаспектного явища, яке живе та безперервно розвивається у різноманітних проявах. У цьому аспекті дослідження механізму правозастосування включає у себе: а) розвиток правосвідомості та правових поглядів, використання та зміну правових концепцій і теорій; б) динаміку правової поведінки всіх суб'єктів та діяльність органів і організацій; в) послідовна реалізація норм законів у межах «правового ланцюжка», прийняття більш конкретних актів, індивідуальних рішень та здійснення юридичних вчинків; г) зміни державних інститутів та органів, громадських інститутів і реальні перетворення у структурі, методах діяльності, використанні процедур; ґ) використання ресурсного забезпечення у вигляді кадрових (трудових), фінансових, матеріальних та інших ресурсів; д) використання механізму правового моніторингу та контролю для аналізу змін вищезгаданих елементів та визначення їх ефективності, а також правозахисних процедур [16, с. 318–319].

Правозастосування, свідчить Л.М. Кельман, є основною формою примусового забезпечення правових норм. Тому через правозастосовну діяльність потенційна примусова сила держави перетворюється на реальну силу і забезпечує саме існування права [17, с. 38–39]. Саме державно-владна природа правозастосовної діяльності забезпечує реалізацію конкретних

заходів державного примусу. Причому реалізація останніх пов'язана з відповідними різновидами правозастосовної діяльності. Приміром, у процесі юрисдикційної діяльності відбувається реалізація санкцій норм за здійснення правопорушення. Окрім того, правозастосовний орган за допомогою певних примусових засобів іноді змушений забезпечувати свою діяльність на прийнятті рішення. У цьому виявляється специфіка правозастосовної діяльності, особливості її правозабезпечувального механізму [18, с. 154].

На думку С.Б. Швецова, процедуру правозастосування можливо охарактеризувати як систему чітко визначених, послідовних, компетентних, юридично значимих дій суб'єктів правозастосування, що має владний, організований, творчий, індивідуальний характер та націлена на поширення положень норм права на кожну конкретну життєву ситуацію і конкретних осіб, у результаті прийняття правозастосовного акта [19].

Процес правозастосування визначається як діяльність, що реалізується у певній послідовності дій, які отримали назву стадії правозастосування. Юридична наука схильна до визнання концепції трьох стадій процесу правозастосовної діяльності, до яких належить: 1) встановлення фактичних обставин (фактичної основи) справи; 2) вибір та аналіз норми, що підлягає застосуванню; 3) ухвалення рішення та його належне оформлення [20, с. 263].

Своєю чергою деякі теоретики як окремі стадії виокремлюють п'ять, приміром П.М. Рабінович вважає, що самостійними стадіями є: 1) встановлення юридично значущих фактів і пошук правової норми, яку належить застосовувати до них; 2) перевірка достовірності та правильності тексту, визначення меж дії та юридичної сили правової норми; 3) з'ясування змісту правової норми; 4) прийняття рішення у справі; 5) оформлення рішення в акті застосування правової норми [21, с. 135]. Указані стадії, заявляє М.В. Вітрук, являють собою логічну структуру юридичних, організаційних (управлінських), інформаційних (пізнавальних) компонентів правозастосування тому, що в реальному житті правозастосування та управління його здійсненням виступає як безперервний процес пізнання фактичної і юридичної основ справи, у ході якого спостерігається звернення то до фактів, то до юридичних норм [22, с. 10].

Оскільки правозастосування є одним із важливих показників ефективності права, його невід'ємним складником, то ефективність правових норм, засвідчує В.В. Лазарев, може бути визначена тільки у разі розгляду права у дії, а застосування права, як відомо, є однією з форм правореалізації і, відповідно, критерієм корисності нормативних приписів, як і будь-яка інша форма практичної діяльності [23, с. 92].

На думку О.Г. Мурашина та Л.М. Кельмана, сам акт застосування правових норм являє собою формально обов'язкове волевиявлення компетентних державних органів, посадових осіб, яке підтверджує, встановлює, змінює або припиняє юридичні права й обов'язки персоніфікованих суб'єктів у конкретній життєвій ситуації. Акти правозастосування є необхідним засобом для переведення загальнообов'язкових нормативних приписів у сферу конкретних життєвих ситуацій та стосовно конкретних осіб [17, с. 160].

Спробу систематизувати критерії ефективності правозастосування зробив Е.П. Шикін, зокрема, він обґрунтував певну модель ефективного правозастосування, яка містить: фактор оптимальної норми права (якість законодавства); фактор управління (рівень наукової організації праці правозастосовника); фактор мікроклімату (відносини між правозастосовником та членами колективу); суб'єктивний фактор (особистісні характеристики правозастосовника); фактор середовища (знання, розуміння, повага до права та правозастосування населенням); матеріально-технічний фактор (забезпечення правозастосовника всіма необхідними засобами); фактор естетики (зовнішнє оформлення оточення правозастосовника) [24, с. 12].

Розуміючи ефективність застосування права як обов'язкову передумову ефективності правового регулювання, саме експертний аналіз ефективності механізму правозастосування є обов'язковою умовою моніторингу ефективності законодавства. Зокрема, Н. Розенфельд вважає, що правильна побудова механізму комплексного моніторингу ефективності механізму застосування законодавства та окремих досліджень, які включаються у склад моніторингу з використанням як предмета дослідження саме законів, забезпечить можливість виявляти недоліки сфер законодавства, тенденції та причини зниження ефективності застосування законодавства і багато інших проблем, усунення яких якісно підвищить ефективність законодавства в Україні [25, с. 10].

Л.М. Кельман з'ясовує, що правозастосування зумовлене природною потребою в усуненні перешкод для нормальної реалізації права. Його особливостями є те, що зазвичай така діяльність пов'язана з діяльністю спеціально уповноважених органів – суб'єктів, які наділені владними повноваженнями в окремих випадках, і недержавних суб'єктів, завершується прийняттям правового акта застосування права, у якому підтверджуються, встановлюються, змінюються або припиняються юридичні права й обов'язки персоніфікованих суб'єктів у конкретній життєвій ситуації. При цьому, виходячи із зазначеного, виокремлює правозастосування як особливу, специфічну форму реалізації права [26, с. 39].

Таким чином, підсумовуючи вищевказане, слід констатувати, що ефективність правозастосування як комплексного правореалізаційного процесу із прикладним характером криється у єднанні та взаємозумовленості його суб'єктів, у яких закладені фактори примусу та накладення відповідальності, базуючись на юридичному підґрунті.

Література

1. Макаренко Л.О. Теоретичні закономірності дії правових приписів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2004. 191 с.
2. Теорія держави і права : навчальний посібник / під ред. В.В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 320 с.
3. Правотворчество в СССР / под ред. А.В. Мицкевича. Москва : Юрид. лит., 1974. 319 с.
4. Дюрягин И.Я. Правоприменительные отношения как разновидность управленческих правоотношений. *Советское государство и право*. Москва. 1977. № 7. С. 46–55.
5. Левченко И.П. Механизм применения права (опыт системного исследования) : монография. Смоленск : Изд-во СГУ, 1997. 104 с.
6. Донченко О.І. Особливості правозастосування як форми реалізації норм права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. Одеса. 2014. № 11. С. 40–42.

7. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Харьков : Консум, 2000. 704 с.
8. Вопленко Н.Н. Реализация права : учебное пособие. Волгоград : Изд-во Волг. гос. ун-та, 2001. 48 с.
9. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
10. Нерсесянц В.С. Проблемы общей теории права и государства : учебник для вузов. Москва : Норма, 2002. 832 с.
11. Малишев Б.В. Судова практика : поняття, ознаки, структура. *Часопис Київського університету права НАН України*. 2005. № 2. С. 22–27.
12. Макаренко Л. О. Теоретичні закономірності дії правових приписів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ. 2004. 191 с.
13. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2001. 176 с.
14. Котюк В.О. Теорія права: курс лекцій : навчальний посібник. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
15. Перепелюк А.М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2016. 224 с.
16. Тихомиров Ю.А. Правовое регулирование: теория и практика. Москва : Формула права, 2010. 400 с.
17. Кельман Л.М. Соціально-політичні фактори впливу на правозастосовну діяльність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2008. 210 с.
18. Карташов В.Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность / под ред. Н.И. Матузова. Саратов : СГУ, 1989. 218 с.
19. Швецов С.Б. Эффективность правоприменительных актов : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Санкт-Петербург, 2004. 200 с.
20. Зайчук О.В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 685 с.
21. Сапун В.А. Юриспруденция XXI века: горизонты развития : очерки / под ред. Р.А. Ромашова, Н.С. Нижник. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский ун-т МВД России, 2006. 657 с.
22. Витрук Н.В. Акты применения права в механизме реализации прав и свобод личности. *Правоведение*. 1983. № 2. С. 3–10.
23. Лазарев В.В. Эффективность правоприменительных актов. Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1975. 138 с.
24. Шикин Е.П. Основные условия эффективного применения права : автореф. дис. ... на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Свердловск, 1971. 22 с.
25. Розенфельд Н.А. Коротка методика ефективності застосування законодавства. Київ : Юстиніан, 2009. 48 с.
26. Кельман Л.М. До питання про співвідношення понять правозастосовної діяльності та реалізації права: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. Львів, 2017. Вип. 4. С. 31–41.

А н о т а ц і я

Магновський І. Й. Правозастосування як категорія особливої форми реалізації права. — Стаття.

Стаття присвячена висвітленню у загальнотеоретичному контексті окремих аспектів організації процесу правозастосування як категорії особливої форми реалізації права, що полягає у державно-владній реалізації правових приписів, своєчасність та активність котрих якісно позначається та впливає на формування і розвиток інституцій громадянського суспільства. Усвідомлено розуміння такої багатоаспектної категорії, як правозастосування, та його проблематику на сучасному етапі державотворення, де одним з основних завдань постає підвищення якості впровадження нормативно-правових актів. Зауважується, що застосування права викликано певним комплексом об'єктивних і суб'єктивних обставин, які зумовлюють спрямовану на реалізацію норм права і здійснювану у спеціально встановлених формах державно-владну діяльність органів держави та місцевого самоврядування. Наголошується, що правозастосування є один зі способів державно-правового впливу на суспільні відносини, їх регулювання, відповідно до якого здійснюється таке державне управління у соціально-правовому середовищі. Підкреслюється, що зміст правозастосовчої діяльності можливо розглядати з позицій інтелектуально-вольових характеристик: пізнан-

ня, відображення, аналіз, синтез, правове мислення, конструктивні функції тощо. Указується на завдання суб'єктів правозастосування, серед яких – співдіяльність, примус до реалізації правових норм, покладання відповідальності. Виокремлено особливості правозастосування, які вказують на його специфіку, а саме: правозастосування здійснюється від імені держави спеціальними органами, тобто, як і правотворчість, є прерогативою державно-владної діяльності; сутність правозастосування є не лише регулювання певного виду відносин, а й призначення покарання, що накладає відбиток і на дію правових приписів; правозастосування дає можливість забезпечити дію правових приписів у тих випадках, коли інші форми реалізації права є неможливими; правозастосування є однією із суттєвих гарантій забезпечення та охорони дії правових приписів як засобу владно-регулятивного впливу держави на суспільство. Констатується практична спрямованість теорії правозастосування, яка природно зумовлюється її безпосередньо прикладним характером. Підсумовується ефективність правозастосування як комплексного правореалізаційного процесу із прикладним характером, котра криється у єднанні та взаємозумовленості його суб'єктів, у яких закладені фактори примусу та накладення відповідальності, базуючись на юридичному підґрунті.

Ключові слова: правозастосування, правореалізаційна діяльність, механізм правозастосування, правове регулювання, правова норма.

S u m m a r y

Mahnovskiy I. Y. Law enforcement as a category of a special form of realization of law. – Article.

The article is devoted to the coverage in the general theoretical context of certain aspects of the organization of the law enforcement process as a category of a special form of law realization, which is the state-government implementation of legal requirements, timeliness and activity which qualitatively affects and influences the formation and development of civil society institutions. Understanding of such a multifaceted category as law enforcement and its issues at the present stage of state formation, where one of the main tasks is to improve the quality of implementation of regulations. It is noted that the application of law is caused by a certain set of objective and subjective circumstances, which determine the state-authoritative activity and local self-government bodies aimed at the implementation of legal norms and carried out in specially established forms. It is emphasized that law enforcement is one of the ways of state and legal influence on public relations, their regulation, in accordance with which this public administration is carried out in the socio-legal environment. It is emphasized that from the cities of law enforcement activity it is possible to consider from the standpoint of intellectual and volitional characteristics: cognition, reflection, analysis, synthesis, legal thinking, constructive functions, etc. Indicates the tasks of law enforcement agencies, including: cooperation, coercion to implement legal norms, liability. The peculiarities of law enforcement are highlighted, which indicate its specificity, namely: law enforcement is carried out on behalf of the state by special bodies, i.e. like law-making is the prerogative of state power; the essence of law enforcement is not only the regulation of a certain type of relationship, but also the imposition of punishment, which affects the effect of legal regulations; law enforcement provides an opportunity to ensure the effect of legal requirements in cases where other forms of exercise of the right are impossible; law enforcement is one of the essential guarantees of ensuring and protecting the effect of legal regulations as a means of governmental and regulatory influence of the state on society. It is stated on the practical orientation of the theory of law enforcement, which is naturally determined by its directly applied nature. Summed up the effectiveness of law enforcement, a comprehensive law realization process, which lies in unity and interdependence of its subjects, which factors inherent coercion and imposition of liability based on legal grounds.

Key words: law enforcement, law enforcement activities, law enforcement mechanism, legal regulation, legal norm.